

EASTERN REVIEW 2022, T. 11(2)

Katażyna Berštanska

 <https://orcid.org/0000-0002-1967-4959>

Uniwersytet Warszawski

Doktorantka na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych

e-mail katażyna.berštanska@uw.edu.pl

Partycypacja polskiej mniejszości w polityce lokalnej Republiki Litewskiej*

Streszczenie. Artykuł dotyczy trzech zagadnień. Po pierwsze, przedstawia, w skrócie proces odrodzenia działalności polskiej na Litwie po II wojnie światowej. Po drugie, skupia się na działalności politycznej podjętej przez polską mniejszość na szczeblu państwowym. Po trzecie, na przykładzie Rejonu Solecznickiego charakteryzuje działalność polskiej mniejszości na szczeblu administracji samorządowej. Poszukuje także odpowiedzi na pytania: (1) jak funkcjonuje Rada Samorządowa, której przedstawicielami w większości są osoby wywodzące się z polskiej mniejszości? oraz (2) czy przynależność narodowa ma znaczenie w funkcjonowaniu Rady? Wybór ram czasowych (1990–2016) był podyktowany początkiem rozpadu ZSRR oraz odniesionym największym politycznym sukcesem polskiej partii na szczeblu parlamentarnym w 2016 r. Polska mniejszość na Litwie według różnych danych statystycznych liczy od 200 do 250 tys. mieszkańców w 3-milionowej Litwie. Jest społecznością rdzenną i dobrze zorganizowaną. Polskie odrodzenie na Litwie po zniszczeniach II wojny rozpoczęło się mniej więcej w latach 60. XX w., a swoje apogeum osiągnęło na przełomie lat 80. i 90. XX w. W nowo powstającym państwie społeczność polska nie była bezczynna. Zrzeszona w Związku Polaków na Litwie rozpoczęła działalność kulturową, oświatową i polityczną. Artykuł jest wynikiem wieloletnich

* Artykuł został po raz pierwszy przedstawiony 27 października 2016 r. jako referat na konferencji: Region, wspólnota, obywatel... Funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego w Europie Środkowej i Wschodniej, Uniwersytet Łódzki.

obserwacji pracy działaczy samorządowych poprzedzony analizą historyczną powstania państw narodowych oraz mniejszości narodowych. Główną metodą badawczą jest analiza treści zarejestrowanych wystąpień na posiedzeniach Rady Samorządu Rejonu Solecznickiego, dokumentów samorządowych i Związku Polaków na Litwie. Przydatna była również strona Najwyższej Komisji Wyborczej Republiki Litewskiej z szeroką bazą danych statystycznych każdego wyborów na Litwie.

Słowa kluczowe: Polska mniejszość, Litwa, polityka lokalna, Polacy na Litwie.

Polish minorities participation in Lithuanian local politics

Abstract. The article contributes to three areas. First, it presents the process of the revival of Polish activity in Lithuania after World War II. Secondly, it focuses on the political activity undertaken by the Polish minority at the state level. Third, in the example of the Soleczniki Municipality District, it characterizes the activity of the Polish minority at the level of local government administration. I attempt to find the following answers: (1) How does the Local Government Council function, whose representatives are mostly people from the Polish minority? (2) Does nationality matter in the functioning of the Council? The choice of the time frame (1990–2016) is dictated by the beginning of the collapse of the USSR and the greatest political success of the Polish party at the parliamentary level in 2016. According to various statistical data, the Polish minority in Lithuania ranges from 200 to 250 thousand inhabitants in 3 million Lithuania. It is an indigenous and well-organized community. The Polish revival in Lithuania after the devastation of World War II began more or less in the 1960s and reached its peak at the turn of the 1980s and 1990s. In the newly emerging state, the Polish community was not idle. Associated with the Union of Poles in Lithuania, she began cultural, educational, and political activities. The article is the result of many years of observation of the work of local government activists, preceded by a historical analysis of the emergence of national states and national minorities.

Keywords: polish minority, Lithuania, local politics, Poles in Lithuania.

Wstęp

Polityka w języku greckim oznacza ‘sztukę zarządzania państwem’. Nad tym terminem rozmyślali najwięksi filozofowie, próbując dokładnie określić i zrozumieć jej definicję. Dla Platona była to realizacja idei dobra (Platon, 1997). Arystoteles uważał, że polityka jest dążeniem do osiągnięcia szczęścia rozumianego jako eudajmonia (Aristoteles, 2003). Machiavelli opisywał politykę jako zdobycie, zachowanie i umocnienie władzy (Machiavelli, 2008). Polityka była też rozumiana jako wprowadzenie, utrzymanie stanu pokoju społeczeństwa albo realizacja

dobra wspólnego. U Maxa Webera polityka jest dążeniem do udziału we władzy albo wywieraniem wpływu na podział tejże władzy (Augustyniak, 2010: 39–54). Używając słowa „polityka”, nasuwają się od razu jej kategorie: międzynarodowa, lokalna, gospodarcza, narodowościowa, kulturowa, energetyczna... Takich określeń i kategoryzacji polityki możemy wymienić wiele (Heywood, 2006: 4–28).

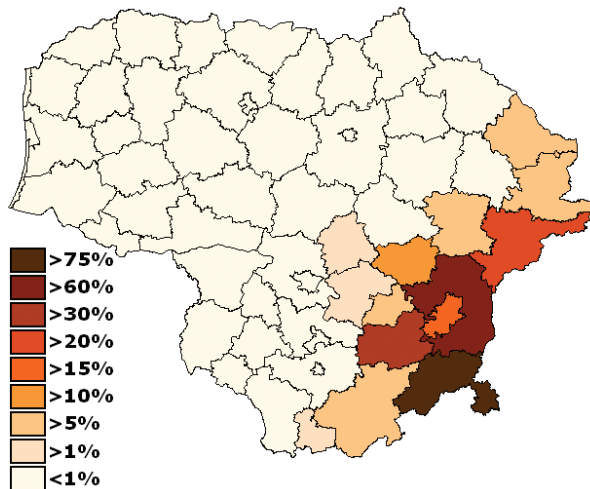
Przedmiotem tego artykułu będzie polityka lokalna. Według *Słownika Języka Polskiego PWN* lokalny oznacza „istniejący lub działający na danym obszarze, charakterystyczny dla danego obszaru” (*Słownik...*, 2012). Wychodząc z tej definicji, polityką lokalną można nazwać funkcjonowanie podmiotów państwowych działających wewnątrz państwa. Podmiotami takiej polityki w ujęciu szerokim mogą być przedstawiciele rządu, a nawet prezydent, jeżeli ma takie uprawnienia i faktycznie uczestniczy w procesie decyzyjnym. W węższym zakresie podmiotami polityki lokalnej są przede wszystkim organy władzy samorządowej, partie polityczne, organizacje społeczne lub jednostki. Na potrzeby niniejszego artykułu termin „polityka lokalna” będzie rozumiany dwojako: jako działanie prawie wyłącznie regionalne na obszarze Wileńszczyzny oraz jako działalność ogólnolitewska, ale wciąż nie wychodząc poza granice Republiki Litewskiej. Najwięcej uwagi zostanie poświęcone polityce lokalnej w znaczeniu samorządowym, na przykładzie działalności władz Rejonu Solecznickiego. Nie oznacza to, że podmiot niniejszej pracy, tj. polska mniejszość na Litwie, nie prowadzi współpracy międzynarodowej.

Artykuł dotyczy trzech zagadnień. Po pierwsze, przedstawia, w skrócie, proces odrodzenia działalności polskiej na Litwie po II wojnie światowej. Po drugie, skupia się na działalności politycznej podjętej przez polską mniejszość na szczeblu państwowym. Po trzecie, na przykładzie Rejonu Solecznickiego charakteryzuje działalność polskiej mniejszości na szczeblu administracji samorządowej. To jest główny cel niniejszego artykułu. Skupiam się przede wszystkim na funkcjonowaniu rady samorządowej w tzw. polskim okręgu. Świadomie pomijam wszelkie konflikty „o polskie sprawy” ze względu na ich szczególny charakter wymagający odrębnej pracy. W artykule poszukuję odpowiedzi na następujące pytania: (1) jak funkcjonuje Rada Samorządowa, której przedstawicielami w większości są osoby wywodzące się z polskiej mniejszości? oraz (2) czy przynależność narodowa ma znaczenie w funkcjonowaniu Rady? Wybór ram czasowych (1990–2016) podyktowany jest początkiem rozpadu ZSRR oraz odniesionym największym politycznym sukcesem polskiej partii na szczeblu parlamentarnym w 2016 r. Lata 2017–2022 świadomie są wykluczone w niniejszym artykule ze względu na ich specyfikę wymagającą osobnej analizy, chociażby ze względu na zaistniałe zmiany społeczne w samej mniejszości oraz ewolucję polityki Polski wobec polskiej mniejszości na Litwie. Artykuł jest wynikiem wieloletnich obserwacji pracy działaczy samorządowych poprzedzony analizą historyczną powstania państw narodowych oraz mniejszości narodowych. Główną metodą badawczą jest analiza treści zarejestrowanych wystąpień na posiedzeniach Rady Samorządu Rejonu

Solecznickiego, dokumentów samorządowych i Związku Polaków na Litwie. Przydatna była również strona Najwyższej Komisji Wyborczej Republiki Litewskiej z szeroką bazą danych statystycznych każdego wyborów na Litwie.

Od pierwiastków organizacyjnych do koalicji rządowej

Polska mniejszość na Litwie (Kurcz, 2005; Kuczyńska-Zonik, Szwed, 2020; Włodarska-Frykowska, 2016: 153–162) według różnych danych statystycznych to ok. 200 tys. mieszkańców w 3-milionowej Litwie. Zamieszkują w większości tereny położone w pobliżu Wilna i samym Wilnie. Najwięcej osób określających siebie jako Polaków zamieszkuje w Rejonie Solecznickim i Wileńskim. W Kownie, Kłajpedzie czy Żmudzi jest ich bardzo mało.

Rys. 1. Udział procentowy ludności polskiej wśród mieszkańców poszczególnych rejonów

Źródło: Wikimedia Commons.

Polska mniejszość czy to na Żmudzi, czy w Rejonie Solecznickim jest społecznością autochtoniczną, czyli rdzenną. Nie emigrowali z Polski na Litwę, zamieszkiwali ją z dziada pradziada, a niełatwe dzieje historyczne tego regionu umocniły patriotyzm lokalny i dobre zorganizowanie społeczne. Te obie cechy społeczności są widoczne po dziś dzień i nie zależą od zmiany władzy i granic terytorialnych. Miroslav Hroch (2003: 78–94), rozważając problematykę powstania narodów etnicznych na przełomie XIX i XX w., wymienił kilka grup społecznych, które przewodziły w ówczesnym odrodzeniu. Do nich należeli m.in. duchowieństwo oraz nauczyciele. W większości przypadków odrodzenie zaczynało się na terenach wiejskich bądź małomiasteczkowych. W polskim odrodzeniu na Litwie

możemy znaleźć sporo paraleli do odrodzenia małych narodów europejskich. W czasie II wojny światowej Polacy utracili swoje elity, kulturę oraz status społeczny. Z pozycji dominującej we wszystkich sferach grupy etnicznej na Wileńszczyźnie zostali zepchnięci do społeczności wiejskiej (kołchozowej). Polskość została przechowana przede wszystkim na podwileńskiej wsi. Kolejną cechą było to, że pierwszymi po wojnie instytucjami organizującymi i zespalającymi mniejszość były polskie szkoły lub polskie klasy w rosyjskich szkołach oraz uczelniach wyższych. Oświata była „motorem napędowym” polskiego odrodzenia. Stąd wyszły pierwsze inicjatywy stworzenia innych organizacji poza szkołami.

Najstarszą istniejącą organizacją jest Polski Zespół Dramatyczny przy Klubie Pracowników Łączności, który działa od 1960 r. oraz Polski Teatr w Wilnie założony w 1965 r. Od drugiej połowy lat 80. XX w. polska mniejszość na Litwie rozpoczęła działalność w zorganizowanych strukturach na szeroką skalę. W latach 90. XX w. do odrodzenia dołączyło również duchowieństwo. Młodzi księża z polskich rodzin aktywnie zaangażowali się nie tylko w duchowy rozwój społeczeństwa. W 1988 r. powstało Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Polaków na Litwie, które rok później zmieniło nazwę na Związek Polaków na Litwie. Głównym celem organizacji było zrzeszenie wszystkich Polaków mieszkających na Litwie, aby razem pielęgnować tradycje, kulturę i obyczaje polskie (Statut..., art. 2). Stowarzyszenie było prekursorem innych powstałych ówczesnie organizacji, jak Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy, które nawiązuje do szczytnych i demokratycznych celów założonego w 1907 r. w Wilnie Towarzystwa Przyjaciół Nauk i kontynuuje postępowe jego tradycje, Koło Medyków Polaków Litwy, Macierz Szkolna, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Klub Sportowy Polaków na Litwie „Polonia Wilno”, „Kapela Wileńska” i inne.

Związek Polaków na Litwie nie przestał tylko na działalności kulturowo-oświatowej. Na fali antypolskiej propagandy w czasie przemian ustrojowych z Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej na Republikę Litewską Polacy nie byli bezczynni. Związek Polaków zdecydował o oddelegowaniu i wystawieniu kandydatów w wyborach do Rady Najwyższej (Grybkauskas, Mamošaitis, 2018: 182–227). Zostało wybranych sześciu przedstawicieli. Rada pracowała dwa lata nad kształtem niepodległej Litwy. W 1992 r. odbyły się pierwsze wybory do Sejmu po odzyskaniu niepodległości. Ustalono mieszany system wyborczy, czyli kandydaci z ogólnokrajowej listy oraz z jednomandatowych okręgów wyborczych. Swoje listy wystawiać mogły też stowarzyszenia i organizacje. Związek Polaków na Litwie dostał 4 mandaty. W 1993 r. zmieniła się ordynacja wyborcza do Sejmu i już tylko partie polityczne mogły brać udział w wyborach lokalnych i parlamentarnych (Ustawa Republiki Litewskiej..., 1993). Uniemożliwiło to dalszą polityczną działalność ZPL. W 1995 r. została przyjęta *Ustawa o organizacjach społecznych*, zgodnie z którą organizacje do końca roku musiały określić się jako organizacje społeczne albo partie polityczne (Ustawa Republiki Litewskiej..., 1995). 14 sierpnia 1994 r. na V Nadzwyczajnym Zjeździe Związku

Polaków na Litwie zdecydowano o pozostaniu organizacją społeczną, ale, żeby być obecnym w życiu politycznym, postanowiono również o założeniu partii politycznej – Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (AWPL)¹. U progu sejmowych wyborów w 1996 r. w czerwcu weszła w życie kolejna poprawka (Ustawa Republiki Litewskiej..., 1996) do ustawy wyborczej do Sejmu.

Najważniejszą zmianą było wprowadzenie 5% progu wyborczego w wielomandatowych okręgach wyborczych dla wszystkich partii politycznych. Dotyczyło to również AWPL, chociaż partię utworzyła mniejszość narodowa. Dlatego od 1996 r. (Najwyższa Komisja, 1996), kiedy odbyły się drugie wybory do Sejmu, do 2008 r. było dwóch polskich przedstawicieli w Sejmie. Wybierani byli z dwóch jednomandatowych okręgów wyborczych. W wyborach w 2008 r. Akcja Wyborcza Polaków na Litwie otrzymała trzy mandaty w okręgach jednomandatowych (Najwyższa Komisja..., 2008). W 2012 r. po raz pierwszy został przekroczony próg wyborczy (Najwyższa Komisja..., 2012). Partia uzyskała osiem mandatów, tworząc własną frakcję, oraz weszła do koalicji rządzącej z trzema innymi partiami. W nowym rządzie polska partia otrzymała stanowisko wiceprzewodniczącego Sejmu, Ministerstwo Energetyki oraz pięć stanowisk wiceministrów (Hyndle-Hussein, 2012). Jest to rok, w którym AWPL przeszła z działalności prawie wyłącznie samorządowej/regionalnej do krajowej i rozpoczęła budowanie swego wizerunku jako partii ogólnolitewskiej. W wyborach 2016 r. AWPL startowała ze zmienioną nazwą na Akcja Wyborcza Polaków na Litwie – Związek Chrześcijańskich Rodzin i po raz drugi przekroczyła próg wyborczy, uzyskując osiem mandatów (Hyndle-Hussein, 2012; Najwyższa Komisja..., 2016). Tym razem partia przyłączyła się do opozycji sejmowej.

Wybory w 2012 r. były przełomowe dla AWPL. Można je określić synonimem wyborów „pierwszych razów”². Po pierwsze, po raz pierwszy polska partia startowała w wyborach parlamentarnych wraz z przedstawicielami Aliansu Rosjan, partii rosyjskiej na Litwie. Wspólny start z listy AWPL był oznaką zjednoczenia dwóch największych mniejszości na Litwie oraz miał na celu przekroczenie progu wyborczego i wprowadzenie większej liczby posłów do litewskiego Sejmu. Po drugie, po raz pierwszy AWPL wystawiła swoich kandydatów aż w 40 okręgach jednomandatowych na 71 istniejących. Z tej okazji po raz pierwszy kandydaci Akcji Wyborczej walczyli o mandaty w Kownie, na Kowieńszczyźnie, Szawlach, Wiłkomierzu czy Kielmach (Kelmė). Zmienił się też program wyborczy AWPL, bo oprócz spraw ważnych dla polskiej mniejszości w programie większą uwagę poświęcono problemom i pomysłom na odbudowanie gospodarki litewskiej po kryzysie.

¹ Ramy czasowe niniejszego artykułu zobowiązują autorkę do używania starej nazwy partii. Podczas VIII Zjazdu Sprawozdawczo-Wyborczego AWPL w 2016 r. delegaci jednogłośnie dokonali zmian w Statucie AWPL, zmieniając nazwę partii na: Akcja Wyborcza Polaków na Litwie – Związek Chrześcijańskich Rodzin.

² Jest to autorski termin określający start AWPL w wyborach parlamentarnych na Litwie w 2012 r.

W dziedzinie gospodarki AWPL proponowało wytyczenie kilku priorytetów, które należałoby wspierać poprzez dyferencjację podatkową. Akcja Wyborcza stawiała na rozwój: turystyki, produkcji biopaliw, systemu transportowego oraz rolnictwa. Właśnie turystyka powinna stać się jedną z perspektywicznych gałęzi litewskiej gospodarki. Znaczącym impulsem dla rozwoju gospodarki byłby rozwój produkcji biopaliw, który zapewniłby Litwie nie tylko niezależność energetyczną, ale przyczyniłby się do rozwoju rolnictwa. Uprawianie leżących odłogiem na Litwie 800 tys. hektarów ziemi, która będzie dawała produkt, pozwoliłoby na utworzenie co najmniej 30 tys. nowych miejsc pracy na wsi. W dziedzinie polityki socjalnej AWPL zaproponowała zwiększenie roli państwa. Minimalne wynagrodzenie powinno wynosić nie mniej niż 1200 litów i nie mniej niż 50 proc. średniego wynagrodzenia. Emerytury także nie mogą być niższe niż 50 proc. średniego wynagrodzenia. Aby osiągnąć taki poziom wynagrodzenia minimalnego oraz emerytur, potrzebne są dodatkowe wpływy do budżetu. Jeden ze sposobów na zdobycie tych wpływów to opodatkowanie najwięcej zarabiających struktur w naszym państwie — banków. W tym celu należy wprowadzić podatek obrotowy dla banków. Taki podatek już z sukcesem wprowadziły takie państwa jak Wielka Brytania, Słowacja, Cypr (Mickiewicz, 2012).

Tak przedstawiał się w roku 2012 program zmian litewskiej gospodarki wypracowany przez AWPL. W 2016 r. partia wystartowała w wyborach z programem społecznej sprawiedliwości oraz uczciwej polityki. Wzorując się programie PiS w Polsce, AWPL-ZChR zaproponowała ochronę rodzin jako główny cel wyborczy. W programie znalazł się zapis wprowadzenia comiesięcznej wypłaty 120 euro na każde dziecko w rodzinie, na wzór 500+ w Polsce. Dodatkowo pojawiła się litewska koncepcja Karty Dużej Rodziny, bezpłatne leki dla osób powyżej 75 roku życia, zwiększenie emerytur. Ostatni punkt mówił o zachowaniu sieci szkół. Proponowali również zmniejszenie liczby posłów w Sejmie ze 141 na 101 (Biuletyn informacyjny..., 2016). Nowością reklamowego programu wydanego przez Komisję Wyborczą w biuletynie wyborczym był całkowity brak uwag do ochrony polskiej mniejszości na Litwie. Jedyne odniesienie z tym związane pojawia się w punkcie ochrony szkół, ale bez konkretnego wskazania (Biuletyn informacyjny..., 2016).

Porównanie programów wyborczych z 2012 i 2016 r., opublikowanych na stronie Komisji Wyborczej jako reklama polityczna, z latami ubiegłymi generuje kilka wniosków. Po pierwsze, AWPL zdecydowała się zmienić z partii reprezentującej wyłącznie mniejszość polską na partię ogólnolitewską, broniącą, jak wskazuje nowa nazwa partii, wartości chrześcijańskich. Po drugie, swój program skierowała nie tylko do Polaków, ale również do Litwinów i innych wyborców. Po trzecie, AWPL-ZChR przestała zajmować się wyłącznie „sprawami polskimi”, które według wskazanych programów wyborczych znalazły się na końcu listy zapowiadanych priorytetów.

Działalność na szczeblu samorządowym

Pierwsze wybory samorządowe na Litwie odbyły się 24 marca 1990 r. Mogły w nich uczestniczyć i wystawiać swoich kandydatów organizacje społeczne, partie polityczne, organy samorządowe, 50-osobowa grupa pracowników bądź mieszkańców danego rejonu (Ustawa Republiki..., 1989: art. 9). Polacy zdobyli większość na terenie Rejonu Solecznickiego i Wileńskiego. Procentowy udział polskich deputowanych w skali kraju wynosił 12%, przy oficjalnym 7% udziale mniejszości polskiej w ogólnej strukturze państwa (Bobryk 2006: 159). Rada działała do 1991 r. W tym to roku w Rejonie Wileńskim i Solecznickim rozwiązano działalność rad i wprowadzono rządy komisaryczne (Olechnowicz, 2014).

Tę decyzję władze litewskie podjęły po ogłoszeniu autonomii przez oba rejon, kilka innych miejscowości i miasteczek. Miało to zapobiec rozłamowi terytorialnemu odradzającego się państwa. Litwini byli bardzo przeciwni apelowi Polaków, bali się ponownej utraty Wilna i okolic. Autonomia terytorialna Polaków w ramach wolnej Litwy nie znalazła poparcia również w Warszawie. Rządy komisaryczne trwały do 1993 r. Od 1993 do 1995 r. rządziły nowo wybrane rady, ale w niepełnym składzie (Bobryk, 2006: 183). Następne wybory samorządowe w nowej ordynacji (Ustawa Republiki..., 1994) odbyły się w 1995 r. AWPL uzyskała w skali kraju 69 mandatów, co uplasowało ją na 7 pozycji wśród innych partii. W Rejonie Solecznickim partia zdobyła 14 mandatów na 25 możliwych. Od tego roku niezmiennie i w zdecydowanej większości rządziła w dwóch rejonach – Wileńskim i Solecznickim, co jakiś czas, będąc też w koalicji rządzącej w Wilnie, współrządząc w Święcianach oraz Trokach. W 2011 r. AWPL zdobyła mandaty w 5 radach (Najwyższa Komisja..., 2011) – w mieście Wilnie 11 mandatów na 51 miejsc, w Święcianach – 4, w Rejonie Trockim – 5, w Rejonie Wileńskim 19 oraz w Rejonie Solecznickim 22. Wybory w 2015 r. ponownie poszerzyły zakres terytorialny działalności samorządowej o Kłajpedę i Visaginas (Najwyższa Komisja..., 2015). Mandaty uzyskali przedstawiciele w okręgu miasto Kłajpeda – 4, w Święcianach – 4, w Rejonie Trockim – 4, w mieście Wilno – 10, w Rejonie Wileńskim – 21, w Visaginas – 3 oraz w Rejonie Solecznickim – 21.

Rejon Solecznicki jest szczególnym regionem na Litwie, ze względu na znaczną heterogeniczność narodowościową. Jest nazywany polskim rejonem na Litwie, bo ponad 80% mieszkańców deklaruje przynależność do narodu polskiego. Pozostali mieszkańcy to Litwini, Rosjanie, Białorusini, Ormianie, Romowie. Większość mieszkańców na co dzień posługuje się trzema językami: polskim, litewskim i rosyjskim bądź/i białoruskim. W kadencji rady samorządowej 2011–2015 Akcja Wyborcza Polaków na Litwie posiadała 22 mandaty na 25 możliwych. Trzy mandaty miały inne partie polityczne. Jak działa rejon, gdzie rządzi mniejszość, która jest na szczeblu lokalnym większością? Czy przynależność narodowa ma znaczenie w funkcjonowaniu Rady?

Charakterystyka Rady

Narodowość często jest bardzo złożoną kwestią, zwłaszcza jeżeli pytamy o tożsamość na obszarach wiejskich, mieszanych i przygranicznych, a takie są w Rejonie Solecznickim. Radni rejonu najczęściej pochodzą z danej społeczności. Wydawać by się mogło, że skoro zwycięża polska partia, to większość radnych jest Polakami, a w opozycji są członkowie innych narodowości. Nie do końca tak jest. W szeregach polskiej partii znajdziemy cały przekrój narodowości mieszkających w rejonie. Podobnie jest w mniej licznych sołeczniczych oddziałach ogólnolitewskich partii. Kwestia narodowości i samookreślenia się jednostki reprezentującej lokalną społeczność jest ciekawym zagadnieniem, ale z obserwacji wynika, że ma mały wpływ na pracę Rady. Kolejnym elementem charakterystycznym dla tego środowiska jest język. Każdy bądź prawie każdy radny, tak jak większość społeczności, posługuje się z różną biegłością trzema językami – litewskim, polskim i rosyjskim. Oficjalne prace i posiedzenia Rady odbywają się w języku urzędowym – litewskim (Samorząd Rejonu Solecznickiego..., 2016b). Posiedzenia frakcji AWPL odbywają się w języku polskim.

Trzy filary – gospodarka, oświata, kultura

Działalność władz samorządowych można podzielić na trzy segmenty – gospodarczy, kulturowy i oświatowy. Gospodarka rejonu jest mocno powiązana z funduszami europejskimi. Chociaż jest on jednym z przodujących obszarów na Litwie w pozyskiwaniu funduszy unijnych, to jednak nie przekłada się na podwyższony standard życia. Brakuje inwestycji bezpośrednich. Jedyne miejsca zatrudnienia są szkoły, instytucje samorządowe, rolnictwo oraz firmy transportowe. Istnieją też prywatne przedsiębiorstwa – sklepy, salony urody oraz kwaciarnie.

Od kilkadziesiąt lat samorząd poszukuje inwestora. Radni wprowadzili wszystkie leżące w ich kompetencji udogodnienia do rozpoczęcia działalności biznesowej w rejonie (Samorząd Rejonu Solecznickiego..., 2016a) – np. zmniejszona została kwota przy zakładaniu działalności gospodarczej, zmodernizowano sieci elektryczne, część sieci wodociągów, kanalizacyjnych i gazowych. Zostały położone drogi asfaltowe w nowo powstających osiedlach domów jednorodzinnych, wraz z oświetleniem. Dużo funduszy unijnych przeznaczono na rekreację i sport – wybudowano nowe boisko z torem do biegania, terenem do koszykówki, piłki nożnej i siatkówki. Wybudowano zewnętrzną siłownię. Oczyszczono miejskie jezioro oraz plażę. Uporządkowano park – plac zabaw, ławki, kort tenisowy oraz muszla koncertowa. Podobne przedsięwzięcia podjęto w większych miasteczkach rejonu. Infrastruktura drogowa jest jedną z najlepiej rozwiniętych na Litwie. Odrestaurowano przychodnie i szpitale. Zbudowano dom starców. W sumie

w latach 2007–2015 zrealizowano 66 projektów (Samorząd Rejonu Solecznickiego..., 2016c). Główną gałęzią gospodarki jest rolnictwo. Na wsiach rolnicy są najczęściej jedynymi pracodawcami.

Działalność oświatowa jest drugim filarem działalności władz. W rejonie jest tylko kilka szkół litewskich, zdecydowana większość bowiem to polskie. Jedną z kompetencji należącą do samorządu jest zakładanie bądź likwidowanie szkół oraz dbanie o placówki oświatowe. W omawianym okresie w niniejszym artykule do kompetencji należało również mianowanie dyrektorów placówek oświatowych (Biuro prasowe Prezydenta..., 2017). Od lat najważniejszym zagadnieniem jest renowacja oraz wyposażenie placówek oświatowych, co w przypadku polskich szkół rozpoczęto już od lat 90. XX w. Litewskie i rosyjskie szkoły musiały pocze-kać na fundusze europejskie. Samorząd bez wsparcia Polski nie przeprowadziłby renowacji sieci szkół. Państwo litewskie nie przeznaczało na to funduszy, więc inne szkoły czekały na wygrane projekty unijne. Placówki oświatowe, zwłaszcza te z polskim językiem nauczania, pełnią funkcje kulturowe oraz wspierają odkrywanie i pogłębienie własnej tożsamości.

Kultura, tak jak posługiwanie się na co dzień danym językiem, najlepiej odzwierciedla strukturę narodowościową mieszkańców. Obchodzone są święta polskie, litewskie i rosyjskie (prawosławne). Władze miasta uczestniczą w każdym polskim i litewskim święcie. Rosyjska społeczność do tej pory obchodziła tylko jedno święto nie-religijne – 9 maja, czyli Dzień Zwycięstwa, przy pomniku poległych żołnierzy w Solecznikach. Mieszkańcy wiedzą, kiedy ich sąsiedzi katolicy czy prawosławi obchodzą święta, co ukazuje dużą świadomość i uwrażliwienie społeczeństwa na istniejącą wielokulturowość. Cerkiew prawosławna na Litwie jest częścią Archidiecezji Moskiewskiej Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej. Uroczystości regionalne, takie jak: Zielna, Pieśń znad Solczy, Lato młodzieży, Zapusty czy Dożynki, nie mają charakteru narodowego, ale to one najbardziej odzwierciedlają kulturową dynamikę społeczności. Każde bądź prawie każde zaczyna się mszą świętą po polsku, przemówienia są litewsko-polskie. Występy artystyczne są mieszanką kulturową, raz gwiazdy polskie, raz białoruskie, a raz litewskie.

Zakończenie

Przedstawicielami polskiej polityki lokalnej w Republice Litewskiej są nie tylko posłowie w Sejmie, ale przede wszystkim działacze samorządowi, członkowie organizacji społecznych bądź kulturalnych. Działalność społeczna w latach 80. i 90. XX w. była najważniejszym ogniwem spajającym polską mniejszość. Wszystkie inicjatywy polityczne, społeczne i kulturowe wyszły od osób, które były związane z polskimi organizacjami. Członkowie Związku Polaków na Litwie pomimo niechęci ze stron władz odradzającej się Litwie z uporem dążyli do

reprezentowania społeczności w organach państwowych oraz samorządowych. Wygrane wybory samorządowe i parlamentarne potwierdziły dobrze podjęte decyzje liderów o uczestnictwie w życiu politycznym młodego państwa, ale też świadczyły o dużym zorganizowaniu społeczności. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w okręgach zamieszkałych przez Polaków od lat 90. XX w. stabilnie rosła, a od wyborów w roku 2007 została jedną z najwyższych w kraju. Liderzy organizacji regionalnych weszli do krajowej polityki, ale pozostali członkowie w dużej mierze zajęli się różnorodnymi dziedzinami życia społecznego na poziomie samorządowym.

Spektrum tych dziedzin działalności lokalnej i bezpośredniego uczestnictwa w kreowaniu lokalnej polityki na szczeblu samorządowym jest bardzo szerokie – od oświaty przez kulturę, religię po gospodarkę. W omawianym okresie do 2016 r. AWPL krok po kroku realizowała założenia programowe oraz osiągała coraz większe sukcesy wyborcze, ostatecznie stając się partią ogólnolitewską. Ugrupowanie to odnotowało też największy do tej pory sukces wyborczy, zostając członkiem koalicji rządzącej. Kilka lat współrządzenia nie załatwiło tzw. spraw polskich, ale do tego potrzebna była zmiana światopoglądowa większości rządzącej i opozycji, czyli samych Litwinów. W następnych wyborach sejmowych AWPL-ZChR odnotowała spory spadek poparcia i nie przekroczyła progu wyborczego, a członkowie polskiej mniejszości odnieśli sukcesy polityczne z ramienia innych partii litewskich. Jest to zmiana społeczna zachodząca nie tylko w polskiej społeczności, która wymaga odrębnej analizy. Przyszłe wybory samorządowe (w 2023 r.) ukażą, czy zmiany, które zachodzą w polskiej społeczności na Litwie, są powszechne i trwałe.

Bibliografia

- Arystoteles. 2003. Polityka. W: L. Piotrowicz (red.), *Dzieła wszystkie*. T. I. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, <http://biblioteka.kijowski.pl/arystoteles/polityka.pdf> (dostęp 17.05.2022).
- Augustyniak, M. 2010. Max Weber o władzy i odpowiedzialności w polityce. *Studia Prawnoustrojowe* 11, s. 39–54, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Prawnoustrojowe/Studia_Prawnoustrojowe-r2010-t-n11/Studia_Prawnoustrojowe-r2010-t-n11-s39-54/Studia_Prawnoustrojowe-r2010-t-n11-s39-54.pdf (dostęp 17.05.2022).
- Biuro prasowe Prezydenta RL. 2017. *Švietimo įstaigų vadovams – kadencijos ir didesnės atsakomybė*, <https://www.lrp.lt/lt/svietimo-istaigu-vadovams-kadencijos-ir-didesnės-atsakomybe/28040> (dostęp 2.06.2022).
- Bobryk, A. 2006. *Odrodzenie narodowe Polaków w Republice Litewskiej 1987–1997*. Toruń: Dom Wydawniczy DUET.
- Grybkauskas, S., Tamošaitis, M. 2018. *Epochų virsmo sūkuriose. Algirdo Brazausko politinė biografija*. Wilno: Diemedžio leidykla.

- Heywood, A. 2006. *Politologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hroch, M. 2003. *Małe narody Europy*. Wrocław: Ossolineum.
- Hyndle-Hussein, J. 2012. *Centrolewicowy rząd na Litwie przejmując władzę*. Analizy OSW, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-12-19/centrolewicowy-rzad-na-litwie-przejmuje-wladze>. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia (dostęp 2.06.2022).
- Kuczyńska-Zonik, A., Szwed, K. 2020. *Prawa mniejszość narodowych na Litwie*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Kurcz, Z. 2005. *Mniejszość polska na Wileńszczyźnie*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Machiavelli, N. 2008. *Księżę*. Tłum. Cz. Nanke. Poznań: Wydawnictwo Vesper.
- Mickiewicz, R. 2012. *Wybory 2012: AWPL przygotowała dokumenty do Głównej Komisji Wyborczej*, Kurier Wileński. *Kurier Wileński*, 7.09.2012, <https://kurierwilenski.lt/2012/09/07/wybory-2012-awpl-przygotowala-dokumenty-do-glownej-komisji-wyborczej/> (dostęp 19.05.2022).
- Najwyższa Komisja Wyborcza. 1996. Wybory do Sejmu RL, <http://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/n/rinkimai/seim96/index.html> (dostęp 11.01.2017).
- Najwyższa Komisja Wyborcza. 2008. Wybory do Sejmu RL, <http://www.vrk.lt/2008-seimo> (dostęp 11.01.2017).
- Najwyższa Komisja Wyborcza. 2011. Wybory samorządowe w RL, <http://www.vrk.lt/2011-savivaldybiu-tarybu> (dostęp 18.01.2017).
- Najwyższa Komisja Wyborcza. 2012. Wybory do Sejmu RL, <http://www.vrk.lt/2012-seimo> (dostęp 11.01.2017).
- Najwyższa Komisja Wyborcza. 2015. Wybory samorządowe w RL, <http://www.vrk.lt/2015-savivaldybiu-tarybu> (dostęp 18.01.2017).
- Najwyższa Komisja Wyborcza RL. 2016. Biuletyn informacyjny dla wyborców: 2016 m. spalio 9 d. *Lietuvos Respublikos Seimo Rinkimai*. Wilno, https://www.vrk.lt/documents/10180/606155/Daugiamandates+inf.+leidinys_2016.pdf/5a06d1e3-7fd5-4192-b397-a0531bdd5971 (dostęp 25.05.2022).
- Najwyższa Komisja Wyborcza Republiki Litewskiej. 2016. Wybory do Sejmu RL, <http://www.vrk.lt/2016-seimo> (dostęp 11.01.2017).
- Olechnowicz, A. 2014. *Utracona autonomia*, <http://www.fronda.pl/blogi/czytanki-dawnie-nie-tylko-polacy-na-litwie,40444.html> (dostęp 18.01.2017).
- Platon. 1997. *Państwo.*, tłum. W. Witwicki, Fundacja Nowoczesna Polska, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/platon-panstwo.html#s12> (dostęp 17.05.2022).
- Samorząd Rejonu Solecznickiego. 2016a. *Dla inwestorów*, <http://salcininkai.lt/pol/Inwestorom/829> (dostęp 18.01.2017).
- Samorząd Rejonu Solecznickiego. 2016b. *Transmisja posiedzeń Rady i frakcji*, [http://transliacijos.salcininkai.lt/video/?tmpl_intof\[0\]=index&tmpl_name\[0\]=m_site_index2&tmpl_intof\[1\]=middle&tmpl_name\[1\]=m_news_subscr](http://transliacijos.salcininkai.lt/video/?tmpl_intof[0]=index&tmpl_name[0]=m_site_index2&tmpl_intof[1]=middle&tmpl_name[1]=m_news_subscr) (dostęp 18.01.2017).
- Samorząd Rejonu Solecznickiego. 2016c. *Zrealizowane projekty*, <http://salcininkai.lt/lit/Igyvendinti-projektai/656> (dostęp 18.01.2017).
- Słownik Języka Polskiego PWN*. 2012. Wydanie internetowe, <http://sjp.pwn.pl/sjp/lokalny;2566315.html> (dostęp 11.01.2017).

- Statut Związku Polaków na Litwie. *Związek Polaków na Litwie*. 2016, <http://zpl.lt/zpl/statut/> (dostęp 11.01.2017).
- Studien zum ostlichen Europa* 8, s. 153–162.
- Ustawa Republiki Litewskiej o częściowej zmianie i uzupełnieniu Ustawy wyborczej do Sejmu Republiki Litewskiej. 1993. Nr I-99. *Archiwum Sejmu R*, 16.03.1993, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6DEFA9D1D2EA> (dostęp 11.01.2017).
- Ustawa Republiki Litewskiej o wyborach deputowanych do Rad Samorządowych. 1989. Nr XI-3455 z dnia 7.12.1989. Art. 9, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F3FA540CB924> (dostęp 11.01.2017).
- Ustawa Republiki Litewskiej o wyborach do Rad Samorządowych. 1994. Nr I-532 z dnia 7.07.1994, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.336A4B109EBC> (dostęp 18.01.2017).
- Ustawa Republiki Litewskiej o organizacjach społecznych. 1995. Valstybės žinios, 1998, Nr. 18-400, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D65FBAE9B378> (dostęp 19.05.2022).
- Ustawa Republiki Litewskiej o zmianie prawa wyborczego do Sejmu. 1996. Valstybės žinios Nr. 62-1467, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=29196 (dostęp 19.05.2022).
- Włodarska-Frykowska, A. 2016. The Status of the Polish Language in Lithuania. *Interdisziplinare Studien zum ostlichen Europa* 8, s. 153–162.